

Întoarcerea la Micene

de
**EVANGELOS
AVEROFF —
TOSSIZZA**

Anouilh, Claudel, Camus, Giraudoux, Sartre, Brecht și Heiner Müller, elvețianul Dürrenmatt ori maghiarul Gyurkó László sînt doar cîțiva dintre dramaturgii contemporani care nu au rezistat tentației de a aborda miturile antichității, reinterpretîndu-le dintr-o perspectivă nouă, expresie, cel mai adesea, a relativismului și scepticismului occidental.

Nu același este impulsul din care a izvorît și cea dintîi piesă *Întoarcerea la Micene* *) a distinsului scriitor și om politic *Evangelos Averoff-Tossizza* (autor și al unor romane — unele apărute în franceză, precum: *Terre de Grèce*, cu prefata lui M. Druon, și *Terre de Souffrance*).

...După amara epopee a războiului, soarta continuă să-i persecute pe triștii învingători de la Troia — îngreunîndu-le drumul reînnoirii. Au lipsit de la vetrele lor mai bine de zece ani. Colonii n-au întemeiat. Prăzi nu aduc.

...Iată-i pe o insulă pustie din Marea Egee. Sînt obligați să aștepte o vreme, și aici, datorită „calmului plat” — adică al mării liniștite ca un lac, neînsuflețite de adierea vîntului. Pe chipul tuturor se citește „istovul peregrinării”. Mai mare decît suferința trupurilor este durerea sufletelor. La zbuciumul care stăpînește adunarea, la teama fiecăruia de neînduplecarea zeilor și minia noroadelor lăsate „fără apărare... pradă necazurilor”, se adaugă ostilitatea nedisimulată a lui Filoctet, prevestirile negre ale lui Kalhas. „Unul singur dintre toți își va recăpăta tronul... și

va domni în liniște”; pe ceilalți îi așteaptă „ani lungi de caznă; cîțiva vor domni de parte” — mai proorocește orbul clarvăzător.

Așa începe *Întoarcerea la Micene*.

Averoff evocă această călătorie în care deznadejdea ia locul speranței, respectînd moștenirea homerică, urmînd, legenda peripeziilor prin care trec — pe acest drum — „eroii marii expediții” adîncind-o și îmbogățind-o cu vocație de erudit, prin relatări și interpretări din Pausanias și Apolodor.

În chip diferit de operele autorilor amintiți la început, fascinația acestei piese — în care un elen evocă istoria exactă sau cea fabuloasă greacă — provine în mare măsură din refuzul demitizării. Și totuși, nimic mai străin de intențiile lui Averoff decît o simplă punere în pagină a istoriei.

Întoarcerea la Micene este și ea, în primul rînd, o meditație în actualitate — expresia unor frămîntări pe care scriitorul Averoff (care este în același timp o proeminentă personalitate a vieții politice și diplomatice din țara sa) le-a resimțit ca „semne de întrebare pentru toate timpurile”, ca dileme de domeniul permanenței și, implicit, al contemporaneității.

Averoff însuși (în programul de sală apărut cu prilejul premierei ateniene de la Teatrul „Kara” — trupa Nikiforakis, în stagiunea 1972—1973), ne precizează cîteva dintre premisele dramatice ale istoriei, care i-au reținut atenția, tocmai fiindcă favorizează întrebări, la fel de dramatice, în actualitate. De ce unul singur dintre toți conducătorii expediției, și anume Nestor, și-a regăsit tronul la Pilos? De ce alții au rătăcit ani și ani de zile și „s-au îndreptat spre alte meleaguri îndepărtate, spre Cipru, Italia, Epir, întemeind acolo, noi cetăți grecești?” De ce

*) Piesa urmează să apară la Ed. „Univers” — în rafinată traducere a Polixeniei Karambi și beneficiînd de o prefată a lui Ion Brad.

Agamemnon, conducătorul marii expediții, cel mai înțelept, cel mai puternic și cu cea mai mare autoritate, dar și cel dinții în privința răspunderii s-a întors la Micene, deși „cunoștea temeiurile care i-au îndemnat pe ceilalți să se îndrepte spre țărmuri îndepărtate”. Știa ce-l așteaptă acasă? — se întreabă Averoff.

„Cine seamănă vînt, culege furtună” sau, cum spune Filoctet: „în războaiele lungi... nu există învingători. Există numai învinși” — este desigur motivul principal, teza în jurul căreia gravitează dialogul *Întoarcerii la Micene*. Nimic nu poate înlătura acea supremă instanță care e „judecata popoarelor”. Ideea „împărțirii de vise”, a cultivării minciunii unei victorii strălucite și a unui război util se dovedește la rîndu-i iluzorii. Fie că pier lîngă țărm, ca Ajax, în promontoriul Kefireea, fie că aleg drumul necunoscutului, fie că sînt goniți cu pietre din fostele lor cetăți, precum Diomede, fie că ajung să se războiască cu pețitorii — aproape toți alieii cunosc ostilitatea pămîntului natal părăsit pentru noi cuceriri.

Deosebit de interesante sînt însă și dezvoltările antitetice. Din mulțimea luptătorilor cu destine asemănătoare, scriitorul cînd se oprește asupra lui Agamemnon — personalitate cu însușiri de excepție în viziunea dramaturgului. Spirit lucid, rațional, plin de încredere în forța omului, acest personaj amintește mai degrabă de figurile sofocleene decît de cele homerice. El se apropie de eroul și omul reprezentativ al Kalokagathiei, stînd singur, demn și responsabil, față în față cu destinul, cu forțele lumii, căutînd să răspundă la întrebările mari și grave ale vieții. Conducătorul micenian, ce se consideră „plugar în slujba norodului”, este singurul care duce pînă la capăt experiența limită a regăsirii locului natal și a expierii pentru vina comisă, singurul care parcurge, pînă la capăt, suferinței, jertfei și poate și al cunoașterii. Autoritatea lui Agamemnon domină și cîștigă poporul. El intră în cetate — avînd la dreapta-i o Casandră iubită și nu o prietăse ostilă — în aclamațiile, în mișcarea tălăzuită a mulțimii.

Destinul necrutător își îndeplinește însă opera — prin brațul criminal al Clitemnestrei și al lui Egist. Și Agamemnon, care „s-a îndreptat regește către ce îi era scris, către inexorabil”, se ridică la condiția unui erou tragic exemplar. Întoarcerea lui era la fel de necesară ca și pieirea lui. Urmele lui vor rămîne de neșters.

Omorîndu-l, Clitemnestra continuă să-și simtă ființa ca pe o prezentă „în aeternum” a adevărului. Răzbușătorul Oreste va fi pentru ea nu numai „fiul” ci și o întrupare a tatălui, un „ex ossibus ultor”.

„Micena era a lui, este încă a lui și va rămîne în vecii vecilor a lui!”

Ultima replică a piesei nu dezvăluie, poate, și sensul ei ultim — atîta vreme cît Averoff ne vorbește undeva de idealul lui Nestor. Singurul „rege” care a supraviețuit revenirii aspiră să reușească în dezlegarea marii probleme „a oamenilor și nu a zeilor”: „cum să înceteze războiul”.

Patriotismul ardent al piesei se îmbină cu un guceritor mesaj de pace. Întrezărim în finalul emoționant al *Întoarcerii la Micene*, imaginea lui Nestor cu o creangă de măsline în mînă, simbol al păcii.

Întoarcerea la Micene este superioară, dramatic, multor piese contemporane în care dezbaterea politică și filozofică nu s-a putut sustrage uscăciunii și didacticismului.

Forța ei constă, poate, în primul rînd, în aceea că trădează o legătură aparte, „de sînge” cu eroii și evenimentele petrecute cu cîteva milenii în urmă.

Prin profundul ei realism, piesa are ceva de „creație a pămîntului” — a acestui pămînt pe care s-au născut cei dinții filozofi și autori tragici ai continentului nostru; a acestui pămînt care a fost vatra umanismului antic. Regăsești, mergînd pe urmele *Întoarcerii la Micene*, farmecul și solaritatea spațiului mediteranean în care amurgurile sînt cu atît mai melancolice cu cît amiaza a fost mai luminoasă, dimensiunea metafizică a vecinătății uscatului cu imensitatea Thallasei.

Amintind de spiritul operelor clasice — în *Întoarcerea la Micene*, tensiunea ideii izvoară constant din tensiunea existențelor: aserțiunile cele mai categorice sînt prelungite în meditație. Replica lasă loc reflecției așa cum discursurile contradictorii lasă loc tăcerii, temerile — speranței.

Așa cum tragedia lui Agamemnon cheamă idealul lui Nestor.

Fiecare scenă e susținută de frumusețea expresiei — o frumusețe care se confundă în ultimă instanță cu viața — de un fior poetic dintre cele mai autentice. Calmă sau tumultuoasă, mișcarea sentimentelor e mereu măiestruoasă, supunîndu-se unor tainice legi euritmice.

„Dorul” după glia natală, (așa cum spun versurile nostalgice *Balade* a lui Manos Hatzidakis — leit-motiv liric al dramei) pare a se fi preschimbat în „pasăre care spintecă țăriile” și care se rotește, plutește lin multă vreme deasupra noastră.

Bogată și fertilă tradiție spirituală a poporului din care face parte, Evangelos Averoff—Tossizza a generat, prin *Întoarcerea la Micene*, o operă profund națională, larg deschisă spre universalitate.

Natalia Stancu-Atanasiu